

МОДЕРНО ДРУШТВО НА КРАЈУ ДУГОГ ПОГРЕШНОГ ПУТА

У потрази за изгубљеном душом

Прекинувши стварну животворну везу са свим што не може да региструје својим простим физичким чулима и да објасни својим суженим таштим „разумом“, човек Запада је жариште модерног нихилизма населио у своје срце. Када је био на корак до провалије, окренуо се науци и убрзо је претворио у нову религију. Између вере сведене на пуки религиозни апарат и науке парадоксално воспостављене у веру, изгубљен је духовни основ заједнице и смисао личности. Све је прекрио релативизам механички сабраних индивидуа, усамљених у гомили, и себичлук њихових помахниталих ега. Шта сад?

Пише: Роберт де Херте

Ве-ли-ки са-го-вор-ник са веч-нош-ћу, па-па Јо-ван Па-вле II, умро је без гла-са. То је сим-бол, бар у За-пад-ној Евро-пи, очи-глед-ног па-да ре-ли-ги-је. Еро-зи-је вер-ске прак-се, гу-бље-ња ве-ре, кра-ха осе-ћа-ња при-пад-но-сти, кри-зе по-зи-ва, не-стан-ка со-ци-јал-ног хриш-ћан-ства, уру-ша-ва-ња европ-ског кул-тур-ног те-ме-ља. Све те

по-ја-ве, ко-је иду упо-ре-до са са-вре-ме-ним на-прет-ком и гу-ше-њем ча-ро-ли-је све-та, уопште ни-су у ко-ре-ла-ци-ји са не-ким успо-ном ума, већ са ге-не-ра-ли-за-ци-јом ре-ла-ти-ви-зма, ин-ди-ви-ду-а-ли-зма и прак-тич-ног ма-те-ри-ја-ли-зма, са бри-са-њем би-ло ка-кве нор-ма-тив-не вред-но-сти ма-се у ко-рист по-тре-ба за „лич-ном сло-бо-дом”. У ко-ре-ла-ци-ји су са при-ма-том при-ват-не сфе-ре над др-жав-ном. Ин-ди-ви-ду-ал-на ве-ра, све-де-на на ста-тус јед-ног миш-ље-ња ме-ђу миш-ље-њи-ма, за-ме-ни-ла је ре-ли-ги-о-зну ор-га-ни-за-ци-ју друш-тва.

ИРАЦИОНАЛНОСТ АТЕИЗМА

На-су-прот оно-ме што се ту и та-мо при-ча, да-нас се не кон-ста-ту-је ни-ка-кав „по-вра-так ре-ли-ги-ји”. И сам исла-ми-зам, ко-ји иза-зи-ва ра-зна при-ви-ђе-ња, пре све-га је по-ли-тич-ки фе-но-мен (о че-му све-до-че зах-те-ви оних ко-ји му при-па-да-ју) и је-дан од симп-то-ма опште кри-зе иден-ти-те-та. У арап-ско-му-сли-ман-ском све-ту исла-ми-зам игра уло-гу обе-леж-ја иден-ти-те-та за ста-нов-ниш-тво ко-је ни-је у ста-њу да се су-о-чи са иза-зо-ви-ма са-вре-ме-ног све-та. Ме-ђу Евро-пља-ни-ма, где је исла-ми-зам све ви-ше обе-леж-је лич-ног из-бо-ра, он ви-ше из-ра-жа-ва пер-цеп-ци-ју ре-ли-ги-је као на-чи-на да се не-ко раз-ли-ку-је од дру-гих, не-го што ствар-но пред-ста-вља при-пад-ност истин-ској тра-ди-ци-ји. Ре-ли-ги-ја се не ја-вља то-ли-ко као та-ква, већ као плашт за те-жњу иден-ти-фи-ка-ци-је или за-јед-ниш-тва. Што се ти-че те-ро-ри-стич-ког на-си-ља или фун-да-мен-та-ли-стич-ке на-ва-ле, то ви-ше иде у при-лог од-ла-ска не-го у при-лог по-врат-ка ре-ли-ги-је.

Мо-жда се ни-ка-да ни-је то-ли-ко го-во-ри-ло о ре-ли-ги-ји не-го од ка-да она има све ма-њи ути-цај на ду-ше. Ре-ли-ги-ја је у кри-зи, али пра-во пи-та-ње је мо-же ли се ко-лек-тив-но без ње. Те-за на-сле-ђе-на из XIX ве-ка, пре-ма ко-јој што бу-де ви-ше на-у-ке би-ће ма-ње ве-ре, очи-глед-но не др-жи во-ду. На-у-ка је пот-пу-но не-спо-соб-на да по-ве-же љу-де. Она не ства-ра друш-тве-не ве-зе ни-ти по-ве-зу-је свест раз-ли-чи-тих осо-ба. Иде-ја да ће ре-ли-ги-ја би-ти са-мо оставш-ти-на вре-ме-на пред-о-дре-ђе-на да не-ста-не бр-зи-ном ко-јом ће да ра-сте друш-тве-на ра-ци-о-нал-ност јед-на-ко је чин ира-ци-о-нал-ног ве-ро-ва-ња, чин ко-ји пре-тва-ра на-у-ку у вр-сту ве-ре.

Ис-тра-жи-ва-чи на пла-ну друш-тве-них на-у-ка ге-не-рал-но пред-ста-вља-ју на-у-ку као „од-го-вор” на по-тре-бу за пси-хо-лош-ким, со-ци-о-лош-ким, па и би-о-лош-ким ре-дом. Они се пре све-га ин-те-ре-су-ју за ин-ди-ви-ду-ал-но ве-ро-ва-ње или ин-ди-ви-ду-ал-ну ве-ру, а за-тим за ре-ли-ги-ју као ин-сти-ту-ци-ју или друш-тве-ну чи-ње-ни-цу. Али, сва та об-јаш-ње-ња има-ју исту греш-ку: функ-ци-о-на-ли-стич-ког су ти-па. Функ-ци-о-на-ли-зам је је-дан од об-ли-ка ути-ли-та-ри-зма и основ-ни му је по-сту-лат да об-јаш-ње-ње не-ке ства-ри ле-жи у пи-та-њу че-му она слу-жи, ка-ква је ње-на функ-ци-ја или ка-кву уло-гу има. Тај не-суш-тин-ски и ре-дук-тив-ни при-ступ је сва-ка-ко у скла-ду са ду-хом вре-ме-на. Пре-у-ре-ђу-ју-ћи пред-мет ко-ји же-ли да про-у-ча-ва, функ-ци-о-на-ли-зам га у ства-ри ру-ши. То при-зна-је и Па-скал Бо-јер: „Ни-је до-вољ-но ве-ро-ва-ти да се зна-ју раз-ло-зи због ко-јих љу-ди има-ју из-ве-сне иде-је да би се за-и-ста об-ја-сни-ло заш-то их има-ју.”

УНИВЕРЗАЛНОСТ СВЕТОГ

Де-фи-ни-ци-је ре-ли-ги-је ко-је је име-ну-ју или суш-та-стве-но од-ре-ђу-ју има-ју пред-ност да не окре-ћу суш-ти-ну про-тив ре-ли-ги-је. Оне при-зна-ју да ве-ро-ва-ње, као ни сим-бо-лич-ки си-сте-ми, не мо-же да се све-де на сво-ју функ-ци-о-нал-ност. Те де-фи-ни-ци-је при-ви-ле-гу-ју и сам обје-кат ко-јим се ба-ве. Дру-гим ре-чи-ма, оне се-жу у ду-бо-ки из-вор фе-но-ме-на пош-ту-ју-ћи ње-го-ву спе-ци-фич-ну бит. У слу-ча-ју ре-ли-ги-је то зна-чи да се она не мо-же раз-у-ме-ти ако се не по-ђе од чи-ње-ни-це да они ко-ји про-по-ве-да-ју ве-ру зби-ља ве-ру-ју у то што ка-жу да ве-ру-ју. То не зна-чи да је то у шта они ве-ру-ју оба-ве-зно исти-на, већ да они ве-ру-ју у то што ка-жу да ве-ру-ју. Да-кле, ре-ли-ги-ја не-ма дру-ги обје-кат осим оно-га ко-ји из-ри-чи-то про-по-ве-да-ју вер-ни-ци.

Тре-ба за-кљу-чи-ти да раз-не ре-ли-ги-је, ко-је и са-ме раз-ли-чи-то схва-та-ју шта је то ре-ли-ги-о-зни чин, ни-су уни-вер-зал-не са-ме по се-би, већ је уни-вер-зал-но оно што је све-то. Уни-вер-зал-но је оно што је у тим ре-ли-ги-ја-ма до-и-ста са-крал-но. Та-да се по-ста-вља про-блем: ви-де-ти да ли је не-ко друш-тво спо-соб-но да се ор-га-ни-зу-је, на

трајан на-чин, без ика-кве фор-ме са-крал-но-сти. Мо-же ли чо-век, су-о-чен са сво-јом ко-нач-нош-ћу, да жи-ви без ика-квог од-но-са са оно-стра-ним? Мо-гу ли људ-ске кул-ту-ре да оп-ста-ну без ко-лек-тив-ног хо-ри-зон-та? Без ослон-ца на би-ло шта дру-го осим на се-бе? Без за-јед-нич-ких вред-но-сти и уве-ре-ња? Мо-же ли се жи-ве-ти за-јед-но без за-јед-ниш-тва? И ни-је ли чо-ве-ко-ва не-спо-соб-ност да пре-по-зна при-су-ство оно-га што пре-ва-зи-ла-зи ње-го-ву ег-зи-стен-ци-ју упра-во жа-риш-те си-ле са-вре-ме-ног ни-хи-ли-зма ко-ја га ву-че у без-вер-је?

Хај-де-гер је ре-као: „Са-мо Бог мо-же да нас спа-си.” Али, он је то и пре-ци-зи-рао: „Спа-си-ти не зна-чи јед-но-став-но са-чу-ва-ти оно што још по-сто-ји, већ пр-вот-но зна-чи и кре-а-тив-но оправ-да-ње сво-је прош-ле и бу-ду-ће исто-ри-је”. Под-се-ћа-ју-ћи на ан-ти-ре-ли-ги-о-зну илу-зи-ју тр-жиш-них друш-та-ва, Ре-жис Де-бре на-во-ди ре-чи По-ла Ва-ле-ри-ја: „Шта би-смо ми би-ли без по-мо-ћи оно-га што не по-сто-ји?” <

(Октобар 2005)